

3. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України [аналітичні матеріали] / ред. І. Єгоров [та ін.]. – К.: Фенікс, 2011. – Т. 1. – 214 с.

Франчук Ю.О.

аспірант,

Луцький національний технічний університет

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Розвиток малого підприємництва у регіонах України відбувається під впливом не лише внутрішніх переваг і недоліків, а й зовнішніх факторів, що доцільно поділити на галузеві, регіональні і загальнодержавні (таблиця 1).

Таблиця 1

Фактори впливу на розвиток малого підприємництва в регіоні

Національні	Регіональні	Галузеві
Фінансово-економічні		
Загальний стан економіки (ВВП, податки, мито, тарифи, пільги), темп інфляції, стабільність національної валюти, розвиток податкової, фінансово-кредитної і банківської систем. Вплив світових економічних процесів	ВРП, частка у ВВП, середня заробітна плата, збитковість підприємництва, доступ до фінансування, обсяг виробництва та інвестицій, чисельність суб'єктів МП, підтримка МП в регіоні, самозабезпечення, імідж	Темп росту, прибутковість, рентабельність, місткість ринку, конкуренція, стадія ЖЦ, ефективність інвестицій, частка в економіці країни та регіону, попит на продукцію, підтримка МП в галузі
Політико-правові		
Політична стабільність, рівень корупції, сприятлива правова база, рівень держрегулювання; захист прав, гарантії інвесторам; інтеграція у світове правове поле	Політична стабільність в регіоні, ліцензування та легкість отримання дозволів, відкриття власної справи, торгівельна політика регіону	Бар'єри входу/виходу з галузі, державна підтримка галузі та державне втручання, ліцензування та легкість отримання дозволів

Демографічні і соціальні		
Рівень розвитку, якість життя суспільства, доходи на душу населення, система соцзахисту, рівень безробіття, свобода слова, традиції, норми поведінки, релігія, менталітет, цінності, ставлення держави, населення до МП криміногенність	Демографічний склад населення, частка працездатного, зайнятого, міського, сільського населення, рівень кваліфікації працівників, підприємницька освіта, можливість перепідготовки, політична активність, криміногенність	Активність профспілок галузі, потреба в кваліфікованому персоналі, трудових ресурсах за віком, освітою тощо
Географічні та природно-ресурсні		
Вигідне розміщення, кліматичні умови, ресурсний потенціал, інтеграційні об'єднання, екологічна ситуація	Структура земель, екологічна ситуація, близькість ресурсно-рекреаційних джерел, можливість утилізації відходів, вимоги екологічних стандартів	Потреба в природних ресурсах, наближеності до ресурсів, ринків збуту, вартість ресурсів, доступність та вартість сировини
Виробничо-технологічні		
Розвиток фундаментальної і прикладної наук, інноваційних процесів та технологічного забезпечення, знос ОЗ	Розвиток фундаментальної і прикладної наук, інновацій, технологічного забезпечення, знос ОЗ	Інноваційність, наукомісткість та капіталоємність галузі, складність виробництва продукції, знос ОЗ
Інфраструктурні		
Соціальна та логістична інфраструктури, джерела енергозабезпечення, приєднання до міжнародних ЕОМ	Соціальна, логістична, будівельна мережі, мережі бізнес-підтримки, наукові юридичні, страхові, фінансово-кредитні установи	Розташування та конкуренція постачальників, ринки збуту

Відтак, конкретні інструменти стимулювання розвитку малого підприємництва в регіонах України повинні спрямовуватись як на зменшення впливу факторів, що стримують його розвиток (дестимулюючих), так і на підтримку і активізацію факторів, що сприяють його розвитку (стимулюючих).

Роль тих чи інших факторів змінюється залежно від конкретної моделі малого підприємництва, відповідно до чого, виділяють [1]:

- модель I – повноцінні економічні суб'єкти МП, що відрізняються від середніх і великих лише розміром. Орієнтовані на високоспеціалізовані ринкові ніші, де ефект масштабу не має великого значення. До них можна застосовувати всі регулятивні вимоги, як і до середнього чи великого бізнесу, оскільки вони часто пов'язані єдиними виробничими програмами. Потребують висококваліфікованої робочої сили і не можуть динамічно зв'язувати надлишки людських ресурсів. В секторі має місце обмежена горизонтальна конкуренція з потенційним тяжінням до монополії.

- модель II – високодинамічні суб'єкти МП, з коротким терміном життя і високими темпами входу-виходу на ринок. Через мінімальні власні ресурси концентруються у традиційних сферах швидкого руху капіталів (торгівля, послуги), здебільшого не використовують висококваліфіковану робочу силу. Відповідно, мають високий потенціал «зв'язування» надлишків робочої сили. Позитивний вплив здійснюють лише за умов своєї чисельності. Високі темпи оновлення зумовлюють їх потребу у простих, зрозумілих регулятивних і податкових вимогах. Діють у висококонкурентному середовищі.

В контексті вищеназваних моделей, доцільно виділити конкретні види суб'єктів малого підприємництва у регіоні [2]:

- суб'єкти МП, що лише розпочинають діяльність, але прагнуть різкого зростання та виходу на великі ринки. Статус «малого» є лише перехідним;

- суб'єкти МП, орієнтовані виключно на місцевий ринок. Вони не є мобільними, проте роблять значний внесок у покращення соціально-економічної ситуації в регіонах, особливо депресивних;

- інноваційні суб'єкти МП, що розвиваються на основі інновацій, власних перспективних ідей. Мають значний потенціал розвитку і обмежені ресурси;

- суб'єкти МП в ремісничих галузях, які передусім зберігають традиційні виробництва і народні промисли, аніж отримують прибуток. Як правило, концентруються в регіонах з давніми ремісничими традиціями, а їх культурно-історична цінність для держави вимагає особливої фіскальної підтримки;

- сімейні підприємства, які можуть працювати в різних галузях економіки (здебільшого в легкій та харчовій промисловості, сфері

послуг тощо), проте їх специфікою є спадковість ведення господарської діяльності;

- фермерські господарства, що розглядаються з точки зору забезпечення продовольчої безпеки, тому перебувають у центрі особливої уваги уряду;

- партнерства та кооперативи, зміст яких полягає у колективному провадженні підприємницької діяльності.

Відповідно, суб'єкти що орієнтуються на великі ринки, частина інноваційних та фермерських суб'єктів та партнерств, мають переважно економічний ефект на регіон і належать до моделі I; а суб'єкти в ремісничих галузях економіки, сімейні та орієнтовані на місцеві ринки суб'єкти, мають переважно соціальний ефект і належать до моделі II. Всі вищеназвані суб'єкти, в сукупності, здійснюють вплив на соціально-економічний розвиток регіону (соціальний, економічний, культурний, інноваційний, продовольчий та ін. ефекти), роблять вагомий внесок у дохідну частину бюджету території, в свою чергу прагнучи отримати сприятливе середовище для діяльності, формування якого має стати одним з пріоритетних завдань державного і регіонального управління. При чому, формування такого середовища і конкретні інструменти впливу, підтримки і стимулювання малого підприємництва слід розробляти з урахуванням конкретної моделі, виду підприємницької діяльності, регіональних пріоритетів і очікуваного ефекту. Щодо регіональних пріоритетів, вважаємо, що найбільш небажаними є нелегальне і екодеструктивне підприємництво, відповідно, до них слід застосовувати стримуючі та примусові інструменти. Заохочення, залучення і позитивне стимулювання варто спрямовувати на всі інші суб'єкти, з акцентом на таких видах підприємництва:

- виробниче підприємництво, адже частка промислового виробництва у загальному обсязі доданої вартості малим підприємництвом в Україні у 2012 р. становила лише 9,6% (у ЄС – 26,1%, США – 18,5%.);

- інноваційне, що розробляє і здійснює комерціалізацію новітніх ідей та екологічно-орієнтоване підприємництво, діяльність якого прямо чи опосередковано сприяє вирішенню екологічних проблем регіону;

- соціально-орієнтоване підприємництво, з акцентом на соціальному підприємстві, як діяльності, що здійснюється з метою вирішення або пом'якшення соціальних потреб регіону;

- експорто-орієнтоване підприємництво, як засобу розширення ринків збуту, обсягів виробництва та підвищення якості продукції, що є передумовою посилення конкурентних позицій суб'єктів підприємництва і регіону в цілому.

Переваги та недоліки пріоритетних напрямів розвитку малого підприємництва в регіонах України подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Перспективи розвитку пріоритетних напрямів малого підприємництва в регіонах України

	Виробниче	Інноваційно- та екологічно-орієнтоване	Соціально-орієнтоване підприємництво	Експорто-орієнтоване
Сильні сторони	Самоокупність, конкурентоспроможність підприємства і регіону, значний ресурсний потенціал, незалежність регіону від зарубіжних виробників, відсутність відтоку коштів за кордон	Самоокупність, конкурентоспроможність підприємства і регіону, розробка і застосування наукових, управлінських, організаційних, технологічних нововведень, комерціалізація новітніх ідей, задоволення еколого-економічних потреб регіону	Самоокупність, конкурентоспроможність, інноваційність, вирішення суспільних проблем регіону, проблем зайнятості, соціальної ізоляції, зміцнення єдності громади, зниження навантаження на місцеві бюджети.	Географічне положення, 19 з 24 областей межують з іншою державою чи морем, потужний ресурсний потенціал, значні с/г угіддя
Слабкі сторони	Нестача фінансування, кваліфікованого персоналу, мала частка інноваційної промислової продукції, застаріле обладнання, енергоємність, надмірна підтримка одних галузей призводить до занепаду інших	Нестача фінансування, кваліфікованих працівників у сфері екологічного підприємництва, неефективна структура інноваційних витрат, високий рівень ризику, застаріле обладнання, низька мотивація, нерозвинута маркетингова складова інноваційного процесу	Нестача фінансування, кваліфікованих кадрів, інформаційного забезпечення, незалежної громадської експертизи соціальних програм; законодавчі обмеження, відсутність комплексності, декларативний характер стимулювання, конкурсних засад у наданні пільг	Низький рівень технічного оснащення, висока собівартість продукції, сировинна орієнтація в експорті, нестача фінансування, спеціалістів у сфері ЗЕД

Можливості	Низька конкуренція з боку вітчизняних виробників, значний ресурсний потенціал, можливості міжнародного трансферу технологій, можливість стати частиною інтегрованих структур	Велика кількість інноваційних розробок, що потребують комерціалізації, значний науковий, ресурсний потенціал, потенціал розвитку альтернативної енергетики, сільського, лісового господарства, туризму, рекреації; розвиток екологічної свідомості, зацікавленість молоді в інноваціях	Висока волонтерська активність населення та бажання громад самим задовольняти соціальні потреби. Можливість досягнення суспільної репутації підприємництва; безпечного середовища діяльності	Підписання угоди з ЄС, продовольча криза у світі, попит в світі на органіку
Загрози	Несприятливий інвестиційний клімат, фінансова і політична нестабільність, недостатньо розвинути регіональна інноваційна та виробнича інфраструктура регіонів, висока конкуренція з боку імпортованої продукції	Несприятливий інвестиційний, інституційний клімат, інноваційна інфраструктура регіонів, ринок інновацій, розрив між наукою та підприємництвом, вплив кадрів за кордон, безсистемне законодавство, незацікавленість регіональної влади в інноваціях, безсистемність стимулювання екологічного підприємництва приведе до екологічної кризи	Поглиблення нерозуміння державою, громадою і бізнесом ролі соціального підприємництва в регіоні, відсутність законодавчого оформлення, системного підходу до розвитку та стимулювання цього виду діяльності	Перетворення країни на сировинний придаток до Європи, нещадне використання ресурсів, нерозвиненість експортної ринкової інфраструктури

Список використаних джерел:

1. Моделі малого підприємництва [Електронний ресурс] // Майстерня своєї справи. – Режим доступу: <http://msd.in.ua/modeli-malogo-pidpriyemnictva/>
2. Україна не зможе подолати нинішню рецесію доти, доки малий бізнес перебуватиме в стагнації [Електронний ресурс] // Вісник Міністерства доходів і зборів України. – 2014. – № 11. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/6789>